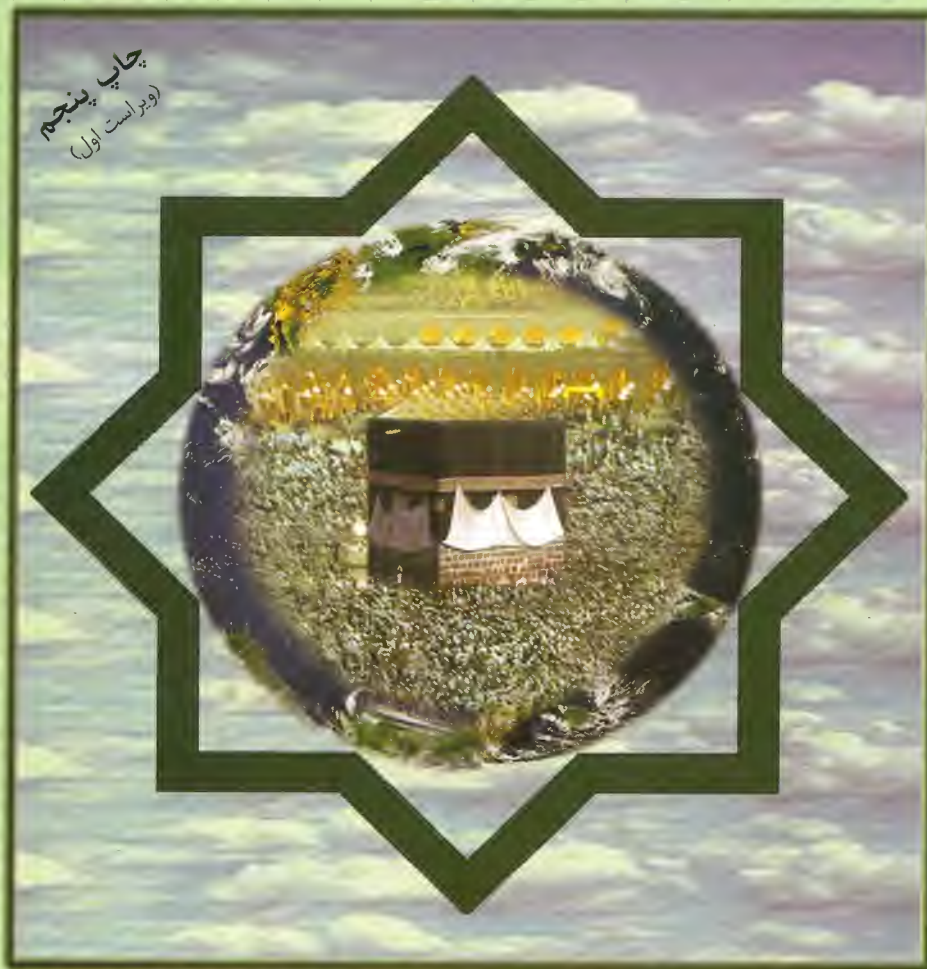

مدیریت اسلامی

(اصول، مبانی، مفاهیم و الگوها)

چاپ پنجم
(دو برابر است اول)

کتاب برتر سال
۱۳۸۷

تألیف: دکتر مسعود احمدی

در جهان امروز پژوهش و تحقیق، اساس و بنیاد همه ی پیشرفت ها و توسعه ی امور محسوب می شود. به طوری که «توانایی» در گرو «دانایی» است و می توان گفت بدون دانایی، توانایی جایگاهی ندارد. همان گونه که فردوسی شاعر گرانمایه ی ایرانی فرموده است:

توانا بود هر که دانا بود
زدانش دل پیسر برنا بود

«مرکز مطالعات ایرانی و انتشارات پژوهش های فرهنگی» از زمان تأسیس و شروع فعالیت خود، همواره تلاش وافر در جهت بسط و توسعه ی علوم و امور فرهنگی داشته است. به طوری که دستاوردهای متعددی در خصوص نشر امور علمی اعم از کتاب و همچنین مقالات و تحقیقات در «فصلنامه علمی - پژوهشی اباختر» (ارگان رسمی این مرکز)، از خود به جای گذاشت.

کتاب حاضر منبع مناسب، مفید و ارزشمندی برای «دانشجویان»، «مدیران» و «دانش پژوهان» در زمینه ی «مدیریت اسلامی» می باشد. مؤلف آن که از پذیرفته شدگان «رتبه اول» در آزمون ورودی دوره ی دکترای تخصصی (Ph.D.) و نیز «پژوهشگر نمونه» در دوره تحصیلی دکترای در رشته ی «مدیریت» می باشد و سال ها نیز در امور اجرایی، مدیریتی و علمی سابقه ی مفیدی دارد، با ارائه الگوهای مناسب، سعی وافر در جهت کاربردی کردن مطالب و موضوعات مدیریت اسلامی نمود، به گونه ای که چارچوب خاص و روشنی را برای خواننده تبیین می نماید.

این کتاب در سال «نواآوری و شکوفایی» در پانزدهمین جشنواره سراسری انتخاب کتاب سال دانشجویی که از سوی وزارت علوم تحقیقات و فن آوری، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان جهاد دانشگاهی و دیگر مراکز علمی و فرهنگی برگزار شده بود، به عنوان «کتاب برتر سال» انتخاب شد.

لازم به ذکر است، مؤلف علاوه بر این کتاب، دارای کتاب های دیگری از جمله: «مبانی سازمان و مدیریت»، «کلیات اقتصاد»، «مدیریت رفتار سازمانی»، «مدیریت زمان» و «مدیریت تطبیقی» می باشد. امید است استادان، دانش پژوهان و صاحب نظران، جهت اصلاح بیشتر کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار، از ارائه پیشنهادات و نظرات خود به این مرکز دریغ ننمایند.

محمد علی مهدوی

مدیر مرکز مطالعات ایرانی
و انتشارات پژوهش های فرهنگی

احمدی، مسعود - ۱۳۴۲

مدیریت اسلامی (اصول، مبانی، مفاهیم و الگوها). مسعود احمدی - ساری، انتشارات پژوهش های فرهنگی، ویراست اول (۱۳۸۶)، چاپ پنجم ۱۳۸۹.

چاپ اول: ۱۳۸۳ (به انتشارات)

۲۴۰ ص: جدول، نمودار.

بها: ۴۰۰۰۰ ریال

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیفا.

I.S.B.N:978-961-6912-49-6

ص. ع. به انگلیسی: Masoud Ahmadi, Islamic management (Principles, foundations, concepts and models)

کتابنامه: ص ۲۳۷ - ۲۴۰.

۱. علی بن ابیطالب (ع)، امام اول، ۲. آفات مدیریت در اسلام، ۳. ویژگی های مدیر در اسلام.

رده بندی کنگره: ۱۳۸۶ م ۴ ۲۷ الف / ۶۷ / ۲۳۲ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷ / ۶۵۸

شماره کتابشناسی ملی: ۱۱۴۷۰۷۲

کتابی حقوق قانونی و شرعی برای مؤلف محفوظ است. تکثیر تمام یا قسمتی از این اثر به صورت «تولیدی» و چاپ مجدد، چاپ افست، پلی کپی، فتوکپی و انواع دیگر چاپ ممنوع است. نقل مطالب به صورت معمول در مقاله های تحقیقاتی یا ذکر نام کامل ناشر و کتاب آزاد است. متخلفان به موجب بند ۵ از ماده ۲ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان و هنرمندان، تحت پیگرد قانونی قرار می گیرند.

مرکز مطالعات ایرانی - انتشارات پژوهش های فرهنگی

تلفن: ۰۹۱۱-۱۵۱-۴۵۰۲

نام کتاب	مدیریت اسلامی	چاپ و صحافی	صنعت چاپ افست (فغانی)
نام مؤلف	دکتر مسعود احمدی	طرح روی جلد	مؤلف
نوبت چاپ	پنجم/۱۳۸۹	اجرای طرح روی جلد	احمد رستگار
تیراژ	۳۰۰۰ نسخه	حروف نگاری	تایپ معلم
قیمت	۴۰۰۰ تومان	شابک	۹۷۸-۹۶۴-۶۹۱۲-۴۹-۶

مراکز پخش:

۱- تهران - خیابان انقلاب - روبروی دانشگاه تهران:

◇ پخش مهربان (تلفن: ۶۶۹۷۳۱۷۶) ◇ پخش کوهسار (تلفن: ۶۶۴۶۵۴۲۶)

◇ پخش دارالفکر (تلفن: ۶۶۴۰۹۳۵۲) ◇ پخش سینا - ترمه (تلفن: ۶۶۴۰۱۷۸۳)

◇ پخش نورپردازان (تلفن: ۶۶۴۹۴۴۰۹) ◇ انتشارات جهاد دانشگاهی (تلفن: ۶۶۹۵۲۷۲۷)

۲- مازندران - قائمشهر - بهمنی (تلفن: ۰۹۱۱-۲۳۳۰۰۷۱)

صفحه	عنوان	صفحه
------	-------	------

* پیشگفتار..... ۹

بخش اول: کلیات

فصل اول: نگاهی به عصر ظهور اسلام

* مقدمه	۱۵
۱-۱. اوضاع عربستان قبل از اسلام	۱۷
□ وضعیت اقتصادی	۱۷
□ وضعیت فرهنگی	۱۸
□ وضعیت سیاسی و اجتماعی	۱۹
۲-۱. اوضاع عربستان پس از اسلام	۲۱
□ وضعیت فرهنگی	۲۱
□ وضعیت اقتصادی	۲۲
□ وضعیت سیاسی و اجتماعی	۲۲
۳-۱. خلاصه فصل	۲۵
۴-۱. سئوالات برای مطالعه و بحث	۲۶

فصل دوم: جایگاه انسان از دیدگاه قرآن

* مقدمه	۲۷
۱-۲. جایگاه انسان در بینش غیراسلام	۲۸
۲-۲. جایگاه انسان در اسلام	۳۱
□ ارزش ها در انسان	۳۱
□ ضارزش ها در انسان	۳۴
۳-۲. خلاصه فصل	۳۷
۴-۲. سئوالات برای مطالعه و بحث	۳۸

فصل سوم: جایگاه مدیریت از دیدگاه اسلام

* مقدمه	۳۹
۱-۳. ضرورت و اهمیت مدیریت	۴۰
□ ضرورت مدیریت بر اساس نوع	

آفرینش انسان	۴۱
□ ضرورت و جایگاه مدیریت از	
دیدگاه عقل	۴۲
□ ضرورت مدیریت از دیدگاه آیات	
و روایات	۴۴
۲-۳. تعریف مدیریت	۴۶
۳-۳. بینش اسلام راجع به مدیریت	۵۳
□ امانت بودن مدیریت	۵۳
□ تکلیف بودن مدیریت	۵۳
□ خدمت گزار بودن مدیریت	۵۴
□ هدایت محور بودن مدیریت	۵۵
۴-۳. اصول مدیریت اسلامی و الگوها	۵۶
□ اصل عدم تقدم بر خدا و رسول	۵۶
□ اصل آخرت محوری	۵۷
□ اصل عدالت محوری	۵۸
□ اصل وحدت و هماهنگی	۵۹
۵-۳. جایگاه قصص قرآن در	
پژوهش های مدیریت اسلامی	۶۰
۶-۳. خلاصه فصل	۶۳
۷-۳. سئوالات برای مطالعه و بحث	۶۴

فصل چهارم: ساختار و سلسله مراتب مدیریت در اسلام

* مقدمه	۶۵
۱-۴. ولایت خداوند	۶۶
۲-۴. ولایت پیامبر (ص)	۶۸
۳-۴. ولایت امام (ع)	۷۰
۴-۴. ولایت فقیه	۷۴
□ وظایف و اختیارات ولی فقیه	
(رهبری)	۷۷
□ وظایف و اختیارات قوای	
سه گانه و دیگر مراجع	۸۰

﴿ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ «ص»: صِنْفَانِ مِنْ أُمَّتِي إِذَا صَلَحَا صَلَحَتِ أُمَّتِي وَإِذَا فَسَدَا فَسَدَتِ أُمَّتِي، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَنْ هُمَا؟ قَالَ: الْفُقَهَاءُ وَالْأَمْرَاءُ ﴾

پیامبر خدا فرمود: صلاح و فساد امت من به صلاح و فساد دو دسته بستگی دارد. سؤال شد آن دو دسته چه کسانی هستند؟ فرمود: علما (دانشمندان) و زمامداران (مدیران).

(تحف العقول، ص ۵۰)

تقدیم به:

مدیران، دانشمندان، دانش پژوهان

۹

کسانی که همواره در راه اسلام و اعتلای کشور اسلامی جان فشانی کرده اند.

- ۴-۵. خلاصه فصل ۸۳
۴-۶. سئوالات برای مطالعه و بحث ۸۴

فصل پنجم: نگاهی بر نظام های سیاسی

- * مقدمه ۸۵
۱-۵. حاکمیت در نظام های سیاسی ۸۷
□ نظریه الهی یا تئوکراسی ۸۷
□ نظریه مردمی یا دموکراسی ۸۸
□ نظریه الهی - مردمی ۸۸
۲-۵. مشارکت مردم در حاکمیت ۸۸
□ رژیم های نظامی ۸۹
□ رژیم های سلطنتی ۸۹
□ رژیم های جمهوری ۸۹
۳-۵. توزیع قدرت در نظام های سیاسی .. ۹۰
۴-۵. نقش احزاب در نظام های سیاسی .. ۹۰
۵-۵. نقش دین در نظام های سیاسی ۹۱
۶-۵. مقایسه نظام های سیاسی ۹۲
□ نظام سیاسی آمریکا ۹۲
□ نظام سیاسی انگلستان ۹۳
□ نظام سیاسی فرانسه ۹۴
□ نظام سیاسی ایران ۹۴
۷-۵. رابطه علم و دین ۱۰۰
۸-۵. رابطه دین و سیاست ۱۰۲
۹-۵. خلاصه فصل ۱۰۵
۱۰-۵. سئوالات برای مطالعه و بحث ۱۰۶
* دانستنیها برای مدیران (۱) ۱۰۷

بخش دوم:

ویژگی ها و آفات مدیریت در اسلام

فصل ششم: مشخصات مدیر اسلامی

- * مقدمه ۱۱۱
۱-۶. ویژگی های شخصیتی و فردی ۱۱۳
□ ایمان ۱۱۳
□ دانایی و توانایی ۱۱۷

- سعه صدر ۱۱۹
□ حسن شهرت و سابقه ۱۲۳
□ علاقه و تعهد به کار ۱۲۴
□ کلام رسا و درست ۱۲۴
□ قاطعیت و شجاعت ۱۲۷
۲-۶. ویژگی های رفتاری مدیر ۱۲۹
□ عدالت و احسان ۱۲۹
□ روابط صمیمانه انسانی ۱۳۰
□ ارزش ها و عبودیت ۱۳۳
□ تدبیر، دوراندیشی و حقیقت نگری ۱۳۴
□ قانون مداری به جای رابطه مداری ۱۳۵
□ آموزش و پرورش کارکنان ۱۳۶
□ شور و مشورت ۱۳۷
□ مدیریت زمان ۱۳۹
۳-۶. خلاصه فصل ۱۴۰
۴-۶. سئوالات برای مطالعه و بحث ۱۴۱

فصل هفتم: آفات مدیریت در اسلام

- * مقدمه ۱۴۳
۱-۷. آفات در خصوصیات فردی مدیر .. ۱۴۴
□ ریاست طلبی ۱۴۴
□ فزون خواهی و رفاه طلبی ۱۴۶
□ ریاکاری ۱۴۸
□ روحیه چاپلوسی و تملق ۱۴۹
۲-۷. آفات در رفتار ۱۵۰
□ استبداد و خشونت ۱۵۰
□ ظلم و تبعیض ۱۵۲
□ فاصله گرفتن از مردم ۱۵۳
۳-۷. خلاصه فصل ۱۵۵
۴-۷. سئوالات برای مطالعه و بحث ۱۵۶

فصل هشتم: مدیریت در فرمان حضرت

علی (ع) به مالک اشتر

- * مقدمه ۱۵۷
۱-۸. فرمان حضرت علی (ع) به
مالک اشتر ۱۵۹
□ مدیریت برای آبادانی ۱۵۹

- تمسک به خداوند و سنت رسول
اکرم (ص) ۱۶۷
□ انتخاب قضات بر اساس تعهد و
شایستگی ۱۶۷
□ نظارت و کنترل بر کار مسئولان ۱۶۸
□ انتخاب مدیران بر اساس تعهد و
تخصص ۱۶۸
□ انتخاب بازرسان امین و راستگو ۱۶۸
□ برخورد قاطعانه با مسئولان
خلافکار ۱۶۸
□ جمع آوری مالیات با محوریت
آبادانی شهرها ۱۶۸
□ انتخاب افراد صالح و شایسته در
امور دفتری ۱۶۹
□ توجه به بازرگانان و صاحبان
صنایع ۱۷۰
□ برخورد قاطع با احتکارگران و
سودپرستان ۱۷۱
□ توجه و رسیدگی به طبقه پایین
جامعه با رعایت عدل و داد ۱۷۱
□ برنامه ریزی جهت ارتباط نزدیک
با نیازمندان ۱۷۲
□ تحمل و بردباری در مقابل
پرخاشگری مردم ۱۷۲
□ انجام فرایض دینی توأم با اخلاص
و عبودیت ۱۷۳
□ باز نگهداشتن درب های حکومت
به سوی مردم ۱۷۳
□ برخورد قاطع با زیاده خواهان و
فزون طلبان ۱۷۴
□ عذرخواهی و اطلاع رسانی در
صورت اجحاف به دیگران ۱۷۴
□ داشتن روحیه صلح طلبی ۱۷۴
□ پرهیز از هرگونه جنگ ناروا
(و حرکت های خشونت آمیز) ۱۷۵
□ پرهیز از هرگونه خودپسندی و
غرور ۱۷۶
□ حرکت در راه دین و بندگی خدا ۱۵۹
□ تهذیب نفس ۱۶۰
□ ناظر بودن مردم بر رفتار و کردار
مدیران ۱۶۰
□ گذشت و مهربانی با مردم ۱۶۰
□ مغرور نشدن از کيفر دادن و
پشیمان نشدن از بخشش ۱۶۱
□ پرهیز از غرور و خودپسندی ۱۶۱
□ تبعیض روا نداشتن (پرهیز از
هرگونه رانت خواری و خویشاوند
بازی) ۱۶۱
□ رعایت عدل و انصاف ۱۶۱
□ رازداری و حفظ آبروی مردم ۱۶۲
□ دوری کردن از افراد بخیل،
ترسو و حریص ۱۶۲
□ انتصاب مدیران براساس شایستگی
و خوش سابقه بودن ۱۶۳
□ پرهیز و جلوگیری از هرگونه
چاپلوسی و چاپلوس پروری ۱۶۳
□ تفاوت قائل شدن بین افراد
صالح و غیرصالح ۱۶۳
□ ارج گذاری به سنت های حسنه
جامعه ۱۶۴
□ مشورت با دانشمندان و حکیمان ۱۶۴
□ سازماندهی و هماهنگی ۱۶۴
□ توجه به سپاهیان لشکری و
کشوری ۱۶۴
□ توجه به قضات و کارگزاران ۱۶۵
□ توجه به نیازمندان و مستضعفان ۱۶۵
□ انتخاب فرمانده نظامی براساس
تعهد و تخصص ۱۶۵
□ مراوده و مجالست با افراد شریف
و خوشنام ۱۶۵
□ لطف و مهربانی با فرماندهان نظامی ... ۱۶۶
□ بزرگ جلوه ندادن کارهای خواص
و کوچک نشمردن کارهای افراد
عادی ۱۶۶

پیش گفتار

اسلام، به عنوان کامل ترین دین الهی، نقش سرنوشت سازی را در تاریخ حیات بشری دارا می باشد. در این راستا موضوع «مدیریت اسلامی» از جایگاه و اهمیت ویژه ای برخوردار است که بررسی دقیق و همه جانبه، به دلیل گستردگی ابعاد و ماهیت آن، کار ساده و آسانی نیست و این موضوع برای کسانی که می خواهند در «مسند مدیریت» کار کنند، جایی بس مهم و دشوارتر است. چرا که مدیریت از دیدگاه اسلام به عنوان «امانت الهی» مطرح می باشد و مدیران بایستی به عنوان «خلیفه الله» به انجام امور بپردازند.

اما موضوعی که می تواند در این زمینه مفید باشد، جنبه «الهی بودن» انسان ها است. به این معنی که اگر انسان بخواهد، می تواند جایگاه خود را تا سر منزل مقصود و کمال واقعی ارتقاء دهد و «خداگونه» شود. هرچند که انسان این اشرف مخلوقات بین دو مسیر بی نهایت منفی و بی نهایت مثبت قرار دارد و در اثر تسامح و یا تغافل ممکن است، ارزشی کمتر از حیوان نیز پیدا کند. در هر حال «مدیران» راه دشوار و «آزمایش الهی» سختی را در پیش روی خود دارند. لازم به ذکر است:

آن چیزی که «مدیریت اسلامی» را از «مدیریت غیراسلامی» متمایز می سازد، جهت دهی مجموعه اهداف، مأموریت و رسالت اصلی، در چارچوب احکام اسلامی و قرب الی الله است که در مدیریت غیراسلامی، هیچگونه التزامی در رابطه با اجرای قوانین الهی وجود ندارد.

در مدیریت اسلامی همه سیستم ها و سازمان های موجود جامعه، با توجه به پیشرفت علوم و تکنولوژی، تمام سعی و توان خود را برای تولید کالا و خدمات جهت رفع نیازمندی ها و خدمت به بشر در چارچوب قوانین الهی اسلام به کار می گیرند، به طوری که بشر بتواند به دور از هرگونه ظلم، تبعیض، بی عدالتی و نظایر آن از نعمت های الهی که خداوند برایش خلق نموده، بهره گیرد.

□ پرهیز از هرگونه منت گذاشتن به مردم ۱۷۶	□ بازرگانی و صنعت) ۱۹۹
□ پرهیز از هرگونه عجله و شتاب در کارها ۱۷۶	□ امور قضایی (وزارت دادگستری) ۱۹۹
□ حق خود را مساوی حق مردم دانستن ۱۷۶	□ ولایت مظالم (دادگاه تجدید نظر) ۲۰۰
□ داشتن تعادل در رفتار ۱۷۶	□ امور حسبه (ستاد امر به معروف و نهی از منکر) ۲۰۰
□ عبرت گرفتن از سرگذشت دیگر مسؤولان ۱۷۷	□ شرطه الخمیس (نیروی انتظامی) ۲۰۱
□ سخت کوشی و تلاش در انجام وظیفه (فقط برای رضای خدا) ۱۷۷	□ فرماندهی سپاه (وزارت دفاع) ۲۰۲
۲-۸. خلاصه فصل ۱۷۸	□ امور برید یا پیک (وزارت پست) ۲۰۲
۳-۸. سئوالات برای مطالعه و بحث ۱۸۰	□ امور محرومان (کمیته امداد - بهزیستی) ۲۰۳
۹ دانستنیها برای مدیران (۲) ۱۸۱	□ دیوان (خزانه داری - سازمان ثبت اسناد و املاک) ۲۰۳
	۳-۱۰. خلاصه فصل ۲۰۴
	۴-۱۰. سئوالات برای مطالعه و بحث ۲۰۴

بخش سوم:

وظایف مدیریت

فصل نهم: برنامه ریزی

□ مقدمه ۱۸۵
۱-۹. تعریف و اهمیت برنامه ریزی ۱۸۶
۲-۹. مراحل برنامه ریزی ۱۸۸
۳-۹. تصمیم گیری ۱۸۹
□ اهمیت و معیار تصمیم گیری ۱۹۰
□ مراحل تصمیم گیری ۱۹۰
□ نقش مشورت در تصمیم گیری ۱۹۱
□ موانع مؤثر در تصمیم گیری ۱۹۲
۴-۹. خلاصه فصل ۱۹۳
۵-۹. سئوالات برای مطالعه و بحث ۱۹۴

فصل دهم: سازماندهی

□ مقدمه ۱۹۵
۱-۱۰. تعریف و اهمیت سازماندهی ۱۹۶
۲-۱۰. ساختار تشکیلاتی در صدر اسلام ۱۹۷
□ امور مالیات و دارایی (وزارت اقتصاد و دارایی) ۱۹۸
□ امور بازرگانی و صنعت (وزارت

فصل یازدهم: هدایت و رهبری

* مقدمه ۲۰۵
۱-۱۱. مهارت های مورد نیاز رهبری ۲۰۶
۲-۱۱. سبک های رهبری ۲۰۸
۳-۱۱. خصوصیات مورد انتظار رهبری ۲۰۹
۴-۱۱. خلاصه فصل ۲۱۳
۵-۱۱. سئوالات برای مطالعه و بحث ۲۱۴

فصل دوازدهم: کنترل

* مقدمه ۲۱۵
۱-۱۲. تعریف و اهمیت کنترل ۲۱۶
۲-۱۲. مراحل کنترل ۲۱۸
۳-۱۲. انواع کنترل ۲۱۹
۴-۱۲. شیوه های نظارت و کنترل ۲۲۱
۵-۱۲. خصوصیات نظارت و کنترل مؤثر ۲۲۴
۶-۱۲. خلاصه فصل ۲۲۶
۷-۱۲. سئوالات برای مطالعه و بحث ۲۲۶
* دانستنیها برای مدیران (۳) ۲۲۷
* باورقی ها ۲۲۹
* منابع ۲۳۷

در مدیریت اسلامی برخلاف نظام های غیراسلامی که همه زندگی بشر را در کسب سود و مادیات خلاصه می کنند، هدف صرفاً رشد و بهره وری مادی و توسعه ابزارهای مصنوعی مثل ماشین، پل و جاده و نظایر آن نمی باشد، بلکه مهم تر از آن رشد و تکامل معنوی و فضایل اخلاقی (شامل: صداقت، درستکاری، ایثار، نوع دوستی، وجدان کاری و نظایر آن) بسیار ضروری و جزء اهداف اصلی می باشد.

البته در بعضی از جوامع اسلامی مشکلات زیادی در خصوص پیشرفت های مادی و معنوی وجود دارد. علت اساسی عدم پیشرفت سریع آنها، عدم اجرای درست و صحیح احکام و قوانین الهی و ابزاری برخورد کردن با این قوانین می باشد و یا به احکام اسلام در حد ظاهر و در چارچوب و کالبدی خشک و بی روح پرداخته می شود. مثل این است که بهترین نقشه طراحی ساختمان در دست باشد، اما عامل به نحوی که خود می خواهد عمل کند. بنابراین اگر تمام بایدها و نبایدها در اسلام رعایت شود قطعاً شاهد جامعه اسلامی پویا، کارآمد، متحول، انسان مدار و ارزش مدار خواهیم بود.

این کتاب سعی دارد به امر مباحث مدیریتی از دیدگاه اسلام بپردازد. در این راستا می توان ویژگی آن را به شرح زیر برشمرد:

- ساختار کلی این مجموعه طوری تنظیم شده است که یک ارتباط منطقی و معقول بین موضوعات «مدیریت اسلامی» ایجاد نموده به طوری که خواننده با مطالعه آن می تواند درک درستی از موضوعات مربوط به مدیریت اسلامی حاصل نماید.
- یکی از خلاءهایی که در کتاب های مدیریت اسلامی وجود دارد این است که به تشکیلات نظام اسلامی در صدر اسلام و جمهوری اسلامی و نیز مقایسه این تشکیلات با تشکیلات غیراسلامی کمتر پرداخته شد و بیشتر مباحث به روشی که در کتاب های تاریخ اسلام و اخلاق اسلامی آمده است بیان شد. در این کتاب ضمن ارائه چند الگو، همواره سعی شده است قابلیت ها و توانمندی نظام اسلامی در تناسب با نظام های غیراسلامی تبیین گردد.
- همچنین سعی شده است، ضمن توجه به سرفصل وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، از بیان مباحث اسلامی به روشی که در کتاب های تاریخ اسلام و اخلاق اسلامی ارائه می شود، اجتناب گردد. به نحوی که مسائل مدیریتی چارچوب خاص خود را حفظ نماید.

این کتاب در سه بخش و دوازده فصل، با هدف تبیین و شناساندن اصول، مبانی، مفاهیم و الگوهای مدیریت اسلامی، به شرح زیر تدوین شده است:

بخش اول، در پنج فصل شامل: «نگاهی به عصر ظهور اسلام»، «جایگاه انسان از دیدگاه اسلام»، «جایگاه مدیریت از دیدگاه اسلام»، «ساختار و سلسله مراتب مدیریت در اسلام» و «نگاهی به نظام های سیاسی» آمده است. هدف اصلی، پرداختن به موضوعات مهمی مانند: عصر ظهور اسلام، انسان، مدیریت، ساختار تشکیلاتی و نظام های سیاسی بوده که تبیین این موضوعات زمینه و پایه ای برای بحث های بعدی خواهد بود.

بخش دوم، در سه فصل شامل: «مشخصات مدیر در اسلام»، «آفات مدیریت در اسلام» و «مدیریت در فرمان حضرت علی علیه السلام به مالک اشتر» آمده است که موضوعات مربوط به این بخش به شرایط و ویژگی ها و آفات مربوط به مدیریت اسلامی تمرکز دارد و در واقع بایدها و نبایدهایی است که باید در مدیریت اسلامی رعایت شود.

بخش سوم، در چهار فصل شامل: «برنامه ریزی»، «سازماندهی»، «هدایت و رهبری» و «کنترل» آمده است و به وظایف عمومی مدیر پرداخته شده که همه مدیران صرف نظر از اینکه در چه سازمانی کار می کنند، باید این وظایف را انجام دهند. لذا مفاهیم و مؤلفه های مربوط به این وظایف تشریح شده است.

در ضمن، جهت جلوگیری از مشکلات احتمالی خوانندگان محترم در خصوص عدم پیوستگی مطالب ناشی از معرفی پی نوشت ها در داخل متن، کلیه پی نوشت یا پاورقی به جای معرفی در داخل متن و یا در ذیل هر صفحه، با شماره گذاری در داخل کروش در پایان کتاب به تفکیک هر فصل، تحت عنوان «پاورقی ها» آمده است.

در پایان از همه کسانی که ما را در این امر یاری نموده اند و همچنین از همسر صبور و مهربانم که کار بازخوانی این مجموعه و دیگر کتاب های اینجانب را عهده دار بوده و نیز از سرکار خانم عمادی که زحمات تایپ این کتاب را متقبل شدند، صمیمانه سپاسگزاری می نمایم.

با توجه به اینکه «چاپ اول» این کتاب در سال ۱۳۸۳ بوده، کل مطالب آن در سال ۱۳۸۶ برای «چاپ سوم» مورد بازنگری و اصلاح قرار گرفته است. امید است «استادان»، «مدیران»، «دانشجویان» و «دانش پژوهان» عزیز و گرانمایه، کمبودها و نقایص را به دید اغماض نگریسته و همواره از نظرات و پیشنهادات سازنده خود ما را مورد لطف و عنایت قرار دهند.

خدایا چنان کن سرانجام کار تو خشنود باشی و ما رستگار

مسعود احمدی

۱۳۸۹

بخش اول. کلیات:

فصل اول. نگاهی به عصر ظهور اسلام

فصل دوم. جایگاه انسان از دیدگاه قرآن

فصل سوم. جایگاه مدیریت از دیدگاه اسلام

فصل چهارم. ساختار و سلسله مراتب مدیریت در

اسلام

فصل پنجم. نگاهی به نظام های سیاسی

منابع

- ۱- قرآن مجید
- ۲- نهج البلاغه
- ۳- آل بورایی، محمد عبدالله. (۱۳۸۰). «مدیریت و اداره دولتی در اسلام - نگرش اسلامی بر توسعه اداری». ترجمه دکتر عبدالله جاسبی، دکتر هاشم نیکومرام، محمدرضا ربیعی مندجین و فروغ رستمیان (چاپ اول). تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
- ۴- اجتهادی، ابوالقاسم. (۱۳۶۲). «بررسی وضع مالی و مالیه مسلمین از آغاز تا پایان دوران اموی» (چاپ اول). تهران: انتشارات سروش
- ۵- احمدی، مسعود. (۱۳۸۶). «مبانی سازمان و مدیریت - مدیریت عمومی» (چاپ هشتم). تهران: انتشارات پژوهشهای فرهنگی.
- ۶- استفن کاوی. (۱۳۸۱). «انسان های مؤثر - مدیریت و رهبری مبتنی بر اصول». ترجمه مهدی قراچه داغی (چاپ چهارم). تهران: انتشارات نشر پیکان.
- ۷- اشرف سمنانی، غلامرضا. (۱۳۶۴). «تحلیلی از مدیریت اسلامی در پنج سال رهبری امام علی (ع)» (چاپ اول). تهران: انتشارات بعثت.
- ۸- اصلی پور، محمد. (۱۳۷۷). «مدیریت و رهبری با سیری در نهج البلاغه» (چاپ اول). تهران: انتشارات نشر شورا.
- ۹- الوانی، سید مهدی. (۱۳۷۱). «تصمیم گیری و خط مشی دولتی» (چاپ دوم). تهران: انتشارات سمت.
- ۱۰- امام خمینی (ره). «صحیفه نور». جلدهای: ۴ و ۵ و ۹ و ۱۶ و ۱۹. تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ۱۱- انصاری، محمدعلی، حبیب الله دعائی و سید سعید مرتضوی. (۱۳۸۴). «مبانی مدیریت اسلامی و الگوهای آن» (چاپ سوم). مشهد: انتشارات دانشگاه فردوسی.

- ۱۲- ایران نژاد پاریزی، مهدی. (۱۳۷۸). «روش های تحقیق در علوم اجتماعی» (چاپ اول). تهران: انتشارات نشر مدیران.
- ۱۳- باقرالموسوی، محسن. (۱۳۸۰). «مدیریت و نظام اداری از دیدگاه امام علی (ع)». ترجمه دکتر سید حسین سیدی (چاپ اول). مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- ۱۴- بررسی ارزش های حاکم بر نظام اداری. (۱۳۷۱). «بررسی آفات کارگزاری». تکثیر: معاونت مطالعات مدیریت سازمان امور اداری و استخدامی کشور.
- ۱۵- بهمنی، غلامرضا. (۱۳۸۰). بایدها و نبایدهای اخلاقی در مدیریت اسلامی با تأکید بر اندیشه های امام خمینی «ره» (مقاله). «مجموعه مقالات اولین همایش مدیریت اسلامی» (چاپ اول). تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
- ۱۶- تقوی دامغانی، سید رضا. (۱۳۷۲). «نگرشی بر مدیریت اسلامی» (چاپ هفتم). تهران: انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی.
- ۱۷- جاسبی، عبدالله. (۱۳۷۸). «مباحثی از مدیریت اسلامی - مجموعه مقالات». جلد اول (چاپ اول). تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
- ۱۸- جاسبی، عبدالله. (۱۳۸۰). «مباحثی از مدیریت اسلامی - مجموعه مقالات». جلد دوم (چاپ اول). تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
- ۱۹- جوان آراسته، حسین. (۱۳۷۹). «مبانی حکومت اسلامی» (چاپ اول). قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه.
- ۲۰- حجتی اشرفی، غلامرضا. (۱۳۷۲). «مجموعه قوانین اساسی - مدنی» (چاپ سوم). انتشارات کتابخانه گنج دانش.
- ۲۱- حجتی، سید محمدباقر. (۱۳۶۶). «اسلام و تعلیم و تربیت». بخش دوم (چاپ ششم). تهران: انتشارات دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۲۲- حجتی، سید محمدباقر. (۱۳۵۸). «اسلام و تعلیم و تربیت». بخش اول (چاپ اول). تهران: انتشارات دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۲۳- خجسته، حمید. (۱۳۸۲). برنامه ریزی واژه ای آشنا که کمتر تحقق می یابد (ترجمه مقاله از اینترنت). «نشریه پیام مدیریت موفق». سال چهارم، شماره ۲۷.
- ۲۴- دستغیب، آیت الله (شهید) سید عبدالحسین. (۱۳۸۴). «قلب سلیم». جلد اول (چاپ سوم). قم: دفتر انتشارات اسلامی.

- ۲۵- دلاور، علی. (۱۳۸۳). «مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی» (چاپ سوم). تهران: انتشارات رشد.
- ۲۶- رشاد، علی اکبر. (۱۳۸۰). «دانشنامه امام علی (ع)». جلد سوم (چاپ اول). تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- ۲۷- رشیدپور، عبدالحمید. (۱۳۷۰). «دیبچه ای بر مدیریت اسلامی» (چاپ دوم). قم: انتشارات هجرت.
- ۲۸- روحانی، سید سعید. (۱۳۷۸). «تاریخ اسلام در آثار شهید مطهری». جلد اول (چاپ اول). قم: انتشارات دفتر نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها.
- ۲۹- زنجانی، حجت الاسلام عمید. (۱۳۷۵). مدیریت سیاسی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (مقاله). «نگرشی بر مدیریت در اسلام - مجموعه مقالات ارائه شده در چهارمین سمینار بین المللی مدیریت اسلامی» (چاپ دوم). تهران: انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- ۳۰- سبحانی، آیت الله جعفر. (۱۳۷۵). ویژگی عمومی مدیریت از دیدگاه اسلام (مقاله). «نگرشی بر مدیریت در اسلام - مجموعه مقالات ارائه شده در چهارمین سمینار بین المللی مدیریت اسلامی» (چاپ دوم). تهران: انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- ۳۱- سرمدی، محمدرضا. (۱۳۷۶). «مدیریت اسلامی» (چاپ سوم). تهران: انتشارات پیام نور.
- ۳۲- شریف القرشی، باقر. (۱۳۷۹). «نظام حکومتی و اداری در اسلام». ترجمه عباسعلی سلطانی گلشیخی (چاپ سوم). مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- ۳۳- شیرازی، آیت الله مکارم و همکاران. (۱۳۷۵). «پیام قرآن - روش تازه ای در تفسیر موضوعی قرآن». جلد های نهم و دهم (چاپ دوم). قم: انتشارات مدرسه الامام علی بن ابیطالب «ع».
- ۳۴- طیب، مهدی. (۱۳۷۹). «مدیریت اسلامی» (چاپ اول). تهران: انتشارات سفینه.
- ۳۵- عاملی، انژلا. (۱۳۸۰). جامعه مدنی (مقاله). «مجموعه مقالات اولین همایش مدیریت اسلامی» (چاپ اول). تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
- ۳۶- علی آبادی، علیرضا. (۱۳۷۷). «مدیران جامعه اسلامی» (چاپ چهارم). تهران: انتشارات مؤسسه فرهنگی نشر رامین.

- ۳۷- عناقه، عبدالرحیم. (۱۳۸۱). «درآمدی بر مدیریت اسلامی» (چاپ اول). اصفهان: انتشارات غزل.
- ۳۸- گیوریان، حسن و محمدرضا ربیعی. (۱۳۸۱). «تصمیم گیری و تعیین خط مشی دولتی» (چاپ اول). انتشارات یکان.
- ۳۹- مطهری، استاد شهید مرتضی. (۱۳۷۴). «انسان در قرآن» (چاپ دهم). تهران: انتشارات صدرا.
- ۴۰- معارف، مجید. (۱۳۷۴). «پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه» (چاپ اول). انتشارات مؤسسه فرهنگی و هنری ضریح.
- ۴۱- نبوی، محمدحسن. (۱۳۷۸). «مدیریت اسلامی» (چاپ پنجم). قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.
- ۴۲- نقی پورفر، ولی اله. (۱۳۸۳). «اصول مدیریت اسلامی و الگوهای آن» (چاپ بیست و دوم). تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات مدیریت اسلامی.
- ۴۳- واتر، سها. (۱۳۸۲). «هشت مرحله دستیابی به هدف» (ترجمه مقاله از اینترنت). «نشریه پیام مدیریت موفق». سال چهارم. شماره ۲۷.
- ۴۴- ویلیام، اسکاردیر. (۱۳۸۲). «پیامد کارها را در نظر داشته باشید». ترجمه سمانه عطار (از منبع اینترنت). «نشریه پیام مدیریت موفق». سال چهارم. شماره ۲۷.
- 45- Moshfeghi, Farhad (1999). "English For the students social sciences I" (12th Ed.). Tehran: published SAMT.

* * *

Islamic Management

(Principles, Fundations, Concepts and Modles)

«مدیریت» و «حکمروائی» برای تو «طعمه»
نیست، بلکه آن مسؤولیت در گردن تو «امانت»
است... وظیفه نداری در کار «مردم»، به میل و
خواستۀ شخصی عمل کنی و یا بدون ملاک
معتبر و فرمان قانونی، به کار بزرگ دست بزنی.
اموالی که در دست توست از آن «خداوند»
می باشد و تو «خزانه دار» آن هستی.

« نهج البلاغه، نامه ۵ »

انتشارات پژوهش های فرهنگی

by: Masoud Ahmadi